

41. Nagroda
im.
Oskara
Kolberga
2016

*za zasługi
dla kultury ludowej*

Nagroda im. Oskara Kolberga
Za zasługi dla kultury ludowej

przyznawana przez
Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

fundatorzy nagród
Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego
Fundacja „Cepelia” Polska Sztuka i Rękodzieło
Samorząd Województwa Mazowieckiego

organizatorzy

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

Muzeum Wsi
Radomskiej

Oskar Kolberg
Muzeum im. Oskara Kolberga w Przysusze

instytut muzyki i tańca

Cepelia®

współorganizator koncertu plenerowego

stołeczna
estrada®
www.estrada.com.pl

partnerzy

Mazowsze.
serce Polski

dwójka
POLSKE RADIO

Stowarzyszenie Twórców Ludowych
Rok założenia 1968

TK
im. Oskara Kolberga
w Przysusze

41. doroczna edycja najważniejszego w Polsce wyróżnienia dla twórców, badaczy i popularyzatorów kultury ludowej.

Patronem nagrody „Za zasługi dla kultury ludowej”, przyznawanej w uznaniu dokonań twórczych, artystycznych, naukowych oraz za działalność wspierającą tradycyjną kulturę regionalną, jest Oskar Kolberg – etnograf, folklorysta, kompozytor, twórca największego w XIX wieku zasobu źródeł etnograficznych do badania kultury ludowej obszaru dawnej Rzeczypospolitej, autor serii monografii *Lud i Obrazy etnograficzne*, które stworzyły podwaliny współczesnych nauk o kulturze (etnografii, etnologii, folklorystyki, etnomuzykologii) i do dziś są inspiracją twórczości naukowej i artystycznej.

Nagroda ustanowiona została w 1974 r. na Mazowszu płockim, w gronie twórców czasopisma społeczno-kulturalnego „Barwy”. Od początku miała rangę wyróżnienia ogólnopolskiego. W kolejnych latach (1986-2001) była realizowana przez Mazowieckie Towarzystwo Kultury w Warszawie. W 2002 r. organizację Nagrody przejęło Muzeum im. Oskara Kolberga w Przysusze, Oddział Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu. Od 2010 r. organizatorem w imieniu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego było Narodowe Centrum Kultury (w latach 2010-2014), a obecnie Instytut Muzyki i Tańca (od 2015 r.) we współpracy z Muzeum Wsi Radomskiej i Fundacją „Cepelia” Polska Sztuka

i Rękodzieło. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego jest głównym fundatorem przyznawanych wyróżnień. Nagrody finansują również Fundacja „Cepelia” Polska Sztuka i Rękodzieło oraz Samorząd Województwa Mazowieckiego.

W tegorocznej 41. edycji Nagrody im. Oskara Kolberga uhonorowano artystów tworzących w dziedzinach ludowej sztuki plastycznej i rękodzieła artystycznego, w obszarze literatury ludowej, śpiewu, muzyki instrumentalnej i tańca. Wyróżniono twórców rozwijających swoje talenty, artystów kultywujących tradycje i autentyczne wartości kultury swoich regionów, organizatorów przedsięwzięć artystycznych popularyzujących folklor i sztukę. Nagrodzono również badaczy, animatorów i dokumentatorów kultury tradycyjnej, tych którzy, wzorem Oskara Kolberga, gromadzą i przekazują wiedzę o kulturze ludowej, wskazują na jej bogactwo i różnorodność, dokumentują, opracowują naukowo, chronią i zachowują dla przyszłych pokoleń.

komisja Nagrody

prof. Jan Adamowski

Językoznawca, badacz folkloru – Uniwersytet M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Maria Baliszewska

Etnomuzikolog – Polskie Radio, Radiowe Centrum Kultury Ludowej

prof. Ewa Dahlig-Turek

Etnomuzikolog – Polska Akademia Nauk

Benedykt Kafel

Etnograf – Małopolskie Centrum Kultury „Sokół” w Nowym Sączu, członek Rady Naukowej STL

prof. Anna Kwaśniewska

Etnolog – Uniwersytet Gdański, badaczka niematerialnego dziedzictwa kulturowego Kaszub i Pomorza

Waldemar Majcher

Twórca ludowy – Prezes Stowarzyszenia Twórców Ludowych

Alicja Mironiuk Nikolska

Etnograf – Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie

Krystyna Pieronkiewicz-Pieczko

Etnograf – Muzeum Śląskie w Katowicach

Krystyna Wódz

Etnograf – Fundacja „Cepelia” Polska Sztuka i Rękodzieło

Dorota Ząbkowska

Etnograf – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

laureaci

kategoria 1.

**dla twórców z dziedziny plastyki i folkloru
muzyczno-tanecznego**

Zofia Charamut

– śpiewaczka kurpiowska

Wolkowe, pow. ostrołęcki, woj. mazowieckie

Maria Chrostek

– artystka kurpiowska w dziedzinie plastyki
obrzędowej, tkactwa, wycinankarstwa

Tatary, gm. Kadzidło, pow. ostrołęcki, woj. mazowieckie

Stanisław Kwaśny

– rzeźbiarz

Meszna, gm. Wilkowice, pow. bielski, woj. śląskie

Jan Wilczek

– wykonawca kierpców, pasów bacowskich
i juhaskich, skrzypek

Bukowina Tatrzańska, pow. tatrzański, woj. małopolskie

Mieczysław Zawadzki

– rzeźbiarz

Łuków, woj. lubelskie

kategoria 2.

dla twórców za pisarstwo ludowe

Maria Kazimiera Sarnacka

– poetka ludowa

Dołhobrody, gm. Hanna, pow. włodawski, woj. lubelskie

kategoria 3.

dla kapel ludowych

Kapela Braci Byrtków

Pewel Wielka, gm. Jeleśnia, pow. żywiecki, woj. śląskie

kategoria 4.

dla zespołów folklorystycznych

Zespół Folklorystyczny „Folusz” z Giedlarowej

pow. leżajski, woj. podkarpackie

Zespół Regionalny „Magurzanie” z Łodygowic

pow. żywiecki, woj. śląskie

kategoria 5.

dla badaczy, naukowców i animatorów

Małgorzata Kiereś

– góralka z Istebnej, etnografka w Muzeum
Beskidzkim w Wiśle, badaczka, dokumentalistka
i popularyzatorka kultury górali beskidzkich,
prowadzi warsztaty i seminaria dla instruktorów
zespołów, jurorka w konkursach folklorystycznych.
Istebna, pow. cieszyński, woj. śląskie

prof. Anna Szyfer

– etnografka i dialektolożka, badaczka tradycyjnej
kultury ludowej Warmii i Mazur, od 1984 r. związana
działalnością naukową i dydaktyczną z Instytutem
Etnologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu.

Poznań

kategoria 6.

**nagroda honorowa dla instytucji i organizacji
społecznych zasłużonych w opiece i upowszechnianiu
kultury ludowej, działających w kraju
i zagranicą**

Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu

Szydłowiec, woj. mazowieckie

Zofia Charamut

śpiewaczka kurpiowska

Wolkowe, pow. ostrołęcki, woj. mazowieckie

Zofia Charamut urodziła się 24 grudnia 1933 roku w centrum Kurpiowszczyzny we wsi Wolkowe koło Myszyńca. Wzrastała na kurpiowskiej wsi, a wieś Kurpiowska to oprócz bardzo licznych rolniczych obowiązków również huczne zabawy z własną kapelą, tańcem, tony ligawki drewnianej i rzewne piosenki. Wiejska ludność Kurpiowska wytworzyła własną literaturę ustną, tradycyjne zwyczaje, obrzędy, muzykę, taniec, wierzenia i wiedzę tradycyjną, reliktowe formy religii, magię, prawo zwyczajowe. Prześiąknięta i wrośnięta w Kurpiowską tradycję ludową Zofia Charamut od najmłodszych lat haftowała, robiła kwiaty z bibuły, wycinanki, koronki, a przede wszystkim śpiewała. Od trzynastego roku życia zaczęła śpiewać na weselach, a nawet je samodzielnie prowadzić.

Całe swoje dorosłe życie ciężko pracowała w gospodarstwie rolnym ponosząc trud wychowania licznej rodziny. Po usamodzielnieniu się dzieci i przejściu na emeryturę, wróciła do swoich młodzieńczych pasji, których rozkwit nastąpił w ostatnich 15 latach.

Dusza artystyczna Zofii Charamut zaprowadziła ją na festiwale śpiewacze najpierw do Myszyńca, a później dalej do Ostrołęki, Nowogrodu, Mińska, i Kazimierza. Kilkakrotnie była zapraszana do

audycji w Polskim Radio i innych rozgłośniach radiowych i telewizyjnych prezentując swój talent oraz opowiadając o obrzędach i zwyczajach na Kurpiach.

Zofia Charamut śpiewa w gwarze kurpiowskiej zachowując autentyczną, właściwą tylko dla rejonu Myszynieckiej Puszczy Zielonej gwarową manierę wykonawczą. W jej śpiewie zachowały się wszystkie cechy wyróżniające styl i charakter kurpiowskich pieśni. W 1998 roku zakwalifikowała się i wystąpiła na Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu. Na przeglądach i festiwalach śpiewaczych, w których uczestniczyła zawsze zajmowała czołowe lokaty (Mazowiecki Festiwal Kapel i Śpiewaków Ludowych, Ostrołęckie Prezentacje Artystyczne, Miński Festiwal Chleba i inne). Jest twórcą i kierownikiem Zespołu Folklorystycznego „Kurpie od Myszyńca”.

Zofia Charamut jest również uznaną hafciarką i koronkarką. Za misternie wykonane hafty wielokrotnie zdobywa I miejsca (w konkursie Rękodzieło Wsi Kurpiowskiej organizowanym w ramach Miodobrań Kurpiowskich w Myszyńcu – cyklicznie od 1997 r, w Przeglądzie Sztuki Ludowej Kurpiowskiej Puszczy Białej i Zielonej organizowanym

przez Muzeum Okręgowe w Ostrołęce w dziedzinie haftu od 1998 roku). Bierze również aktywny udział w warsztatach etnograficznych, zajęciach nauki gwary oraz zajęciach z młodzieżą w szkole Rzemiosła Artystycznego organizowanych na terenie Gminy Myszyńiec. Jej bogaty zasób wiedzy oraz ogromny talent jest skarbnicą, z której pozwala korzystać innym.

Zofia Charamut aktywnie uczestniczy w pracach organizacji pozarządowych – Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Kurpiowskiej im. bp. Edwarda Samsela oraz Towarzystwa Przyjaciół Myszyńca. Jest również członkiem Stowarzyszenia Twórców Ludowych.

Jest bohaterką filmu biograficznego „Zofia Charamut – życie i sztuka Kurpianki”, płyty z 77 najpiękniejszymi pieśniami z Kurpiowskiej Puszczy Zielonej. Jej wykonania śpiewacze znajdują się również na płycie „Tradycyjne Ludowe Pieśni Kurpiowskie” wydanej przez Towarzystwo Przyjaciół Myszyńca.

Za wieloletnią pracę artystyczną nagrodzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Odznaką „Zasłużony dla Kultury Polskiej”, oraz medalem pamiątkowym „Pro Mazovia” za wybitne zasługi oraz całokształt działalności na rzecz Województwa Mazowieckiego.

Zofia Charamut od lat związana jest z Regionalnym Centrum Kultury Kurpiowskiej w Myszyńcu, współpracuje z Muzeum Kurpiowskim „Zagajnica Myszyniecka”, z Zespołem Szkół w Myszyńcu. Jest aktywnym członkiem Szkoły Rzemiosła Artystycznego prowadząc wielokrotnie warsztaty twórczości ludowej dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Reprezentuje Gminę Myszyńiec oraz całe Kurpie na wielu uroczystościach i festiwalach folklorystycznych. Zawsze pogodna i dowcipna, chętna do pogawędek. Perła kurpiowskiej wsi. Trudno sobie dziś wyobrazić Kurpiowszczyznę bez pani Zofii Charamut i bez niosących się echem, śpiewanych przez nią pieśni.

Zdzisław Ścibek

Maria Chrostek

**artystka kurpiowska w dziedzinie plastyki
obrzędowej, tkactwa, wycinankarstwa**

Tatary, gm. Kadzidło, pow. ostrołęcki, woj. mazowieckie

Maria Chrostek (z domu Konopka) ur. w 1936 roku w Tatarach koło Kadzidła w rodzinie słynnych kurpiowskich twórców: Stefanii i Stanisława Konopków. Wzrastała w domu przepelnionym szacunkiem do rodzimych tradycji i zwyczajów.

W sposób naturalny sięgnęła po nożyce do strzyżenia owiec. Pierwsze wycinanki wykonywała pod okiem mamy. Gdy osiągnęła pełnoletniość i kilkuletnie doświadczenie w strzyżeniu papierowych dzieł sztuki, rozpoczęła współpracę ze Spółdzielnią Rękodzieła Ludowego i Artystycznego „Kurpianka” w Kadzidle. Opierając się o tradycyjne formy i przekazywane z pokolenia na pokolenie wzory stworzyła kanon wycinanki kurpiowskiej – precyzyjnych kompozycji, misternie wykonanych kadzidlańskich ażurów, na które składają się ornamenty geometryczne, roślinne i zoomorficzne. Jej „gwiazdy”, „leluje” i ptaki cechuje wrodzone poczucie harmonii, niezwykła dbałość o detal i staranność wykonania. Przymioty te oraz talent Marii Chrostek odziedziczyła jej córka – Wiesława Bogdańska, laureatka Nagrody im. Oskara Kolberga, czołowa wycinankarka kurpiowska średniego pokolenia, której prace są wysoko cenione w kraju i za granicami.

Wycinankarstwo to nie jedyna dziedzina plastyki obrzędowej uprawianej przez Marię Chrostek.

Artystka wykonuje tradycyjne palmy i bukiety z bibuły, kierce, pieczywo obrzędowe, zabawki choinkowe oraz pisanki. Do 1964 roku chałupniczo zajmowała się tkactwem. Cechy jej osobowości: spokój, wrażliwość i opanowanie widoczne są we wszystkich pracach. Odzwierciedlają się w skrupulatnym odtwarzaniu dawnych form, wzorów i kolorystyki, ale także w urzekających detalach, widocznych dopiero po zagłębieniu się w kompozycje.

Maria Chrostek uczestniczy w regionalnych, wojewódzkich i ogólnopolskich konkursach na których zdobywa liczne nagrody i wyróżnienia. Popularyzowała kulturę kurpiowską poza granicami kraju m.in. w Szwajcarii, Danii i Francji. Wielokrotnie brała udział w Cepeliadach w Warszawie, Płocku, Krakowie i Gdańsku. Chętnie współpracuje z instytucjami kultury, placówkami oświatowymi i lokalnymi stowarzyszeniami biorąc czynny udział w warsztatach etnograficznych i pokazach. Była współtwórcą zorganizowanej w Kadzidle Izby Kurpiowskiej, której ofiarowała swoje prace.

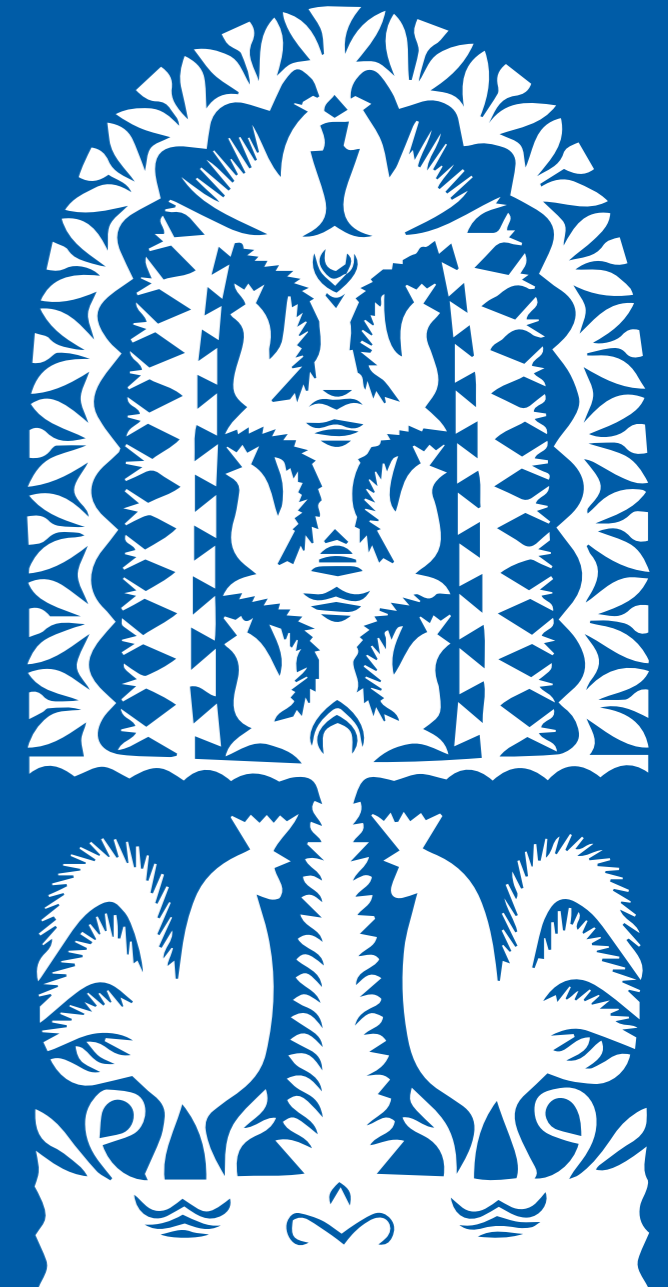
Dziś prace Marii Chrostek znajdują się w zbiorach muzeów etnograficznych, galerii sztuki ludowej oraz prywatnych kolekcjonerów. Od przeszło

sześćdziesięciu lat Maria Chrostek nieustrudzenie kultywuje tradycje swoich przodków, przekazuje zdobyte umiejętności, pełniąc tym samym funkcję wybitnego ambasadora kurpiowskiej sztuki.

Muzea i galerie w których znajdują się prace Marii Chrostek: Muzeum Etnograficzne w Warszawie, Muzeum Okręgowe w Łomży, Muzeum Etnograficzne w Toruniu, Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce, Muzeum Narodowe w Poznaniu, Muzeum Mazowieckie w Płocku, Muzeum Etnograficzne w Krakowie, Muzeum Częstochowskie w Częstochowie, Izba Regionalna w Chudku, Wzorcownia Kurpiowska „Bursztynek” przy Centrum Kultury Kurpiowskiej w Kadzidle, Zagroda Kurpiowska w Kadzidle. Nagrody i odznaczenia: 1983 – Dyplom za twórcze kontynuowanie folkloru i jego popularyzację; XVII Festiwal Folklorystyczny w Kazimierzu Dolnym, 1984 – Nagroda Muzeum Okręgowego w Ostrołęce za pracę twórczą i społeczną, 1986, 1997 – Odznaka Zasłużony Działacz Kultury nadana przez Ministerstwo Kultury i Sztuki, 1997 – Odznaka „Za Zasługi Dla Województwa Ostrołęckiego” przyznana przez Wojewodę Ostrołęckiego, 2003 – Doroczna Nagroda Starosty Ostrołęckiego, 2008 – Nagroda Wójta Gminy Kadzidło, 2010 – Medal Pamiątkowy Marszałka Województwa

Mazowieckiego „Pro Mazovia”, 2011 – Nagroda Prezesa Związku Kurpiów „Kurpik 2010”, 2011 – Talar Kurpiowski, 2013 – Odznaka honorowa „Zasłużony dla Kultury Polskiej” nadana przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 2014 – Medal „Zasłużony dla CEPELII”, Dyplom Honorowy za zasługi dla zachowania dorobku kultury polskiej przyznany z okazji jubileuszu 65-lecia Cepelii.

Katarzyna Mróz

Stanisław Kwaśny

rzeźbiarz, autor wielu okolicznych kapliczek

Meszna, gmina Wilkowice, pow. bielski, woj. śląskie

Stanisław Kwaśny (ur. w 1942 r.) swoje zainteresowania sztuką ludową przejawiał od dzieciństwa. W latach 80. XX w. próbował malowania i strugania w drewnie. Początki właściwej twórczości to początek lat 90. Jego talent twórczy ujawnił się dzięki bliższemu kontaktowi z twórcami i ich pracami, które poznawał w Regionalnym Ośrodku Kultury w Bielsku-Białej. Status emeryta dawał też więcej czasu na realizację zainteresowań, pasji, rozwijania i doskonalenia talentu.

Początkowo wykonywał rekwizyty obrzędowe – gwiazdy kolędnicze, szopki bożonarodzeniowe, tworzył rzeźbę w kamieniu. Te dziedziny są mu nadal bliskie, ale najwięcej prac w jego dorobku to rzeźby w drewnie, wykonywane w lipie, brzozie, topoli, a nawet dębie. W jego twórczości dominują tematy sakralne. Do ulubionych należą Matka Boska, Chrystus Frasobliwy, Święta Rodzina. Jest też cała plejada świętych, rozliczne postacie aniołów. Barwnie polichromowane zadziwiają i cieszą odbiorców prostotą, pogodą, swego rodzaju ciepłem, które emanuje z postaci. Wzruszają rozśpiewane, radosne, pyzate anioły, budzące pozytywne uczucia. Zresztą sam rzeźbiarz pragnie, „aby jego prace wyrażały pogodę ducha, radość życia i wiarę”. Pewnie też między innymi z tego powodu prace artysty wykorzystano do ilustracji tomików poezji ks. Jana

Twardowskiego. Twórca nie stroni od tematyki obyczajowej, scenek rodzajowych, przedstawianych dowcipnie, z celnością bystrego obserwatora. W ostatnim czasie Stanisława Kwaśnego pasjonuje rzeźba plenerowa, w której próbuje innych rozwiązań artystycznych.

Artysta brał udział w kiermaszach, targach sztuki ludowej, a przede wszystkim w wystawach organizowanych m.in. przez Regionalny Ośrodek Kultury w Bielsku-Białej, Muzeum w Żywcu, Muzeum Śląskie w Katowicach, a także poza granicami kraju – na Słowacji, w Czechach, na Węgrzech. Jego prace znajdują się w zbiorach wielu polskich muzeów, jak również w kolekcjach prywatnych w kraju i za granicą. Jego dziełami są szopki plenerowe w Wilkowicach (2005) oraz Mesznej (2007). Był kuratorem międzynarodowych plenerów rzeźbiarskich, m.in. w Wilkowicach, Żywcu i w Orawskim Białym Potoku.

Otrzymał wiele wyróżnień i nagród, m.in. III nagrodę w Wojewódzkim Konkursie na Gwiazdy Kolędnicze (Bielsko-Biała, 1994), I nagrodę w Wojewódzkim Konkursie na Szopkę (Bielsko-Biała, 1995), II nagrodę w Konkursie na Maskę Tradycyjną i Współczesną (Kraków, 1998), I nagrodę w II Międzynarodowym

Konkursie na Zabawkę (Bielsko-Biała, 1999), I nagrodę w II Międzynarodowym Konkursie „Szopki, stajenki, betlejki” (Bielsko-Biała, 2001).

Jest aktywnym działaczem Stowarzyszenia Twórców Ludowych. Przez kilka lat był członkiem Prezydium Zarządu Głównego Stowarzyszenia Twórców Ludowych w Lublinie, a następnie członkiem Zarządu Głównego.

Za osiągnięcia artystyczne oraz pracę wśród młodzieży i dorosłych na rzecz popularyzacji rzeźby ludowej w 2005 r. odznaczono twórcę Złotym Krzyżem Zasługi. Jest także laureatem Nagrody im. Władysława Orkana, przyznanej mu w 2008 r. za działalność twórczą i kulturalną na rzecz Małej Ojczyzny, w uzasadnieniu której napisano: „za radość, pogodę ducha, witalność swojej twórczości, wyzwalającej wzniosłe uczucia, czułość, dobro, piękno, miłość”.

Taka jest twórczość Stanisława Kwaśnego. Niezwykle ważna i warta podkreślenia jest stała gotowość artysty nie tylko do nowych wyzwań artystycznych, ale i do dzielenia się swoją twórczością, przekazywania jej tajemnic, propagowania wśród młodych i starszych, bezinteresownego działania na rzecz

swojej małej ojczyzny. Nie zamyka swojej twórczości w czterech ścianach pracowni, nie ogranicza się do udziału w konkursach i wystawach, lecz wychodzi z nią do najbliższego środowiska. Pozwala, by jego kapliczki z postaciami świętych „żyły” w terenie, strzegły mieszkańców okolicznych wsi, cieszyły oko, ducha, były elementem wiejskiego pejzażu. Ci, którzy dobrze znają artystę mówią, że posiada charyzmę i dar zarażania ludzi pasją, zachęcania do działania. W efekcie warsztatów rzeźbiarskich „I ty możesz zostać artystą” (2005), „Jak powstaje dzieło” (2006) prowadzonych przez Stanisława Kwaśnego w ramach projektów realizowanych przez Regionalny Ośrodek Kultury w Bielsku-Białej pojawiło się wielu nowych twórców, którzy odnoszą już własne sukcesy. I ten fakt jest też wielką radością artysty.

Krystyna Pieronkiewicz-Pieczko

Jan Wilczek

**wykonawca kierpców, pasów bacowskich
i juhaskich, skrzypek**

Bukowina Tatrzańska, pow. tatrzański, woj. małopolskie

Jan Wilczek jest niezwykle utalentowanym twórcą w dziedzinie sztuki ludowej i folkloru muzycznego, bardzo znanym na Podhalu. Specjalizuje się w wyrabianiu podhalańskich kierpców, pasów bacowskich i juhaskich oraz metalowych spinek. Od dziecka wychowywał się w szewskiej pracowni, w otoczeniu prawideł, kopyt, narzędzi i zapachu skóry. Jako dziecko wykonywał w domowym warsztacie proste czynności, pomagając w pracy dziadkowi i ojcu. Po śmierci ojca Jan Wilczek rozpoczął samodzielną pracę, a następnie przyuczył swoją żonę Stanisławę. Dzisiaj wspólnie kontynuują rodzinną tradycję. W ocenie wielu znawców sztuki ludowej i artystycznego rękodziela jest niekwestionowanym mistrzem w wykonywaniu kierpców i pasów bacowskich.

Jan Wilczek jest twórcą niezwykle pracowitym, co zaowocowało uznaniem fachowców i popularnością wśród nabywców, czego potwierdzeniem są częste wizyty w warsztacie klientów nie tylko z Podhala, ale również ze Spisza, Orawy, Pienin oraz ze Słowacji. Wykonane przez twórcę kierpce zakupiły zespoły pieśni i tańca w całej Polsce, znajdują się także u Podhalan w USA i Kanadzie. Jan Wilczek to człowiek skromny, który traktuje swoją działalność jako swego rodzaju posłannictwo,

obowiązek wobec ludzi i kultury swych przodków. Pracuje tak, jak jego dziadek i ojciec, używając wciąż tych samych narzędzi: noża, szydła i młotka. To co robi, robi najlepiej jak umie, a praca daje mu ogromną radość i satysfakcję. Jest jednym z tych artystów, którzy przywiązują ogromną wagę do zachowania i przekazywania tradycji rękodzielniczych.

Jest także skrzypkiem podhalańskim, o dużej wrażliwości muzycznej, bogatej inwencji i bardzo dobrej technice. Jego twórcza interpretacja wykonawcza jest utrzymana we właściwym stylu muzyki podhalańskiej. Kontynuuje styl dawnego muzykowania, który czerpie z rodzinnych tradycji. W wieku 20 lat rozpoczął grę na skrzypcach u znanego w Bukowinie Tatrzańskiej stryja Eugeniusza Wilczka. Repertuar wykonuje z dużą finezją i wrażliwością, zachowując wierność ludowej tradycji muzycznej. Twórczość jest jego pasją i poświęca jej bardzo dużo czasu – w niej znajduje artystyczne spełnienie. Umiejętność gry na skrzypkach przekazał też swoim synom Jackowi i Janowi, którzy z wielkim powodzeniem kontynuują rodzinną tradycję.

Potwierdzeniem talentu i kunsztu muzycznego są licznie zdobywane nagrody i wyróżnienia, uzyskiwane w prestiżowych konkursach i festiwalach

folklorystycznych, zarówno w kraju jak i za granicą, m.in. w Zakopanem w ramach Międzynarodowego Festiwalu Folkloru Ziemi Górskich, podczas „Sabałowych Bajan” w Bukowinie Tatrzańskiej (wielokrotne nagrody). Występował na festiwalach w Bułgarii, we Włoszech, wyjeżdżał na festiwale do Francji z zespołem „Wierchowianie”. Angażuje się w organizację imprez folklorystycznych w Bukowiańskim Centrum Kultury „Dom Ludowy”, szczególnie udziela się podczas „Góralskiego Karnawału” i „Sabałowych Bajan”, grając na scenie oraz prezentując swoje prace na Ogólnopolskiej Wystawie Twórczości Ludowej. Jego prace nagrodzone zostały w Ogólnopolskim Konkursie „A to polskie właśnie” w Lublinie w 2004 r., eksponowane były w wystawie „Polskiej Sztuki Ludowej” na Litwie w 2004 i 2005 r.

Do Stowarzyszenia Twórców Ludowych należy od 1989 r.

W 2008 r. został odznaczony odznaką honorową „Zasłużony dla Kultury Polskiej” przyznaną przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Jan Wilczek jest mistrzem żywej tradycji, postacią niezwykle zaangażowaną w zachowanie najwartyściowszych przejawów dziedzictwa kultury Podhala.

Cechą charakterystyczną jego działalności jest wyjątkowa troska o przekaz tradycji. Całą swoją aktywność podporządkował systematycznej pracy „u podstaw” przekazując swoje umiejętności i motywując najbliższych do kultywowania regionalnej sztuki ludowej.

Mieczysław Zawadzki

rzeźbiarz ludowy z Łukowa
woj. lubelskie

Rzeźbiarz związany z Łukowskim Ośrodkiem Rzeźby Ludowej. Należy do grona wybitnych twórców i popularyzatorów sztuki sięgającej do ludowych tradycji. Urodził się w 1947 roku w położonej niedaleko Łukowa wsi Budziska. W rodzinnej okolicy zetknął się w młodości z twórczością ludowych artystów, którzy zainspirowali go do podjęcia własnych prób rzeźbiarskich. Do grona swoich mistrzów zalicza Wacława i Bolesława Susków, Ryszarda Sęka, Mariana Adamskiego, Tadeusza Cąkałę i Tadeusza Lemieszka. Od wielu lat przyjaźni się z innym wybitnym łukowskim rzeźbiarzem Mieczysławem Gają, z którym od 1994 roku prowadzi zajęcia rzeźbiarskie z dziećmi i młodzieżą. Założona wówczas, w ramach prowadzonego przez Ministerstwo Kultury i Sztuki programu „Ginące zawody”, szkółka rzeźbiarska dzisiaj przyjmuje kolejne już pokolenie dziewcząt i chłopców pragnących spróbować swych sił w rzeźbieniu. Ponad 150 osób poznało techniki obróbki drewna, nauczyło się posługiwać narzędziami, podjęło pierwsze próby wykonania własnych prac. Wielu z nich zauroczonych pasją artystów-instruktorów rzeźbi do dzisiaj. Zawadzki nie ustaje w poszukiwaniu nowych talentów, uczestniczy w licznych spotkaniach w szkołach powiatu łukowskiego. Wygłasza prelekcje, prowadzi

pokazy rzeźbienia, opowiadając przy tym o sukcesach najwybitniejszych przedstawicieli ośrodka łukowskiego, rozbudza w dzieciach i młodzieży potrzebę kreacji, gwarantującą satysfakcję z własnoręcznie wykonanych przedmiotów oraz miłość do drewna, najwspanialszego materiału, szeroko wykorzystywanego w kulturze ludowej.

We własnej twórczości tworzy rzeźby pełnoplastyczne i płaskorzeźby. Pracuje w ukochanym przez rzeźbiarzy drewnie lipowym, miękkim, łatwo poddającym się obróbce. Formę rzeźb bardzo dokładnie obmyśla, gdyż wykonując je z jednego kłosa drewna, nie może popełnić niemożliwej do naprawy pomyłki. Prace Mieczysława Zawadzkiego są pięknie polichromowane. To zasługa żony, Czesławy, która od lat uczestniczy w realizacji pasji męża i żywymi barwami podkreśla formę rzeźb. Rzeźby Zawadzkiego cechuje syntetyczne ujęcie przedstawianej tematyki, zaś w wielopostaciowych kompozycjach umiejętność wyboru najważniejszych elementów dla przedstawianej idei, co czyni ją czytelną dla odbiorcy i atrakcyjną w formie. Mieczysław Zawadzki opowiada w swojej twórczości o najważniejszych dla niego wartościach: szacunku dla pracy, przeszłości i religii. Chętnie przywołuje wspomnienia o zwyczajach i obrzędach rolniczych

oraz religijnych, zapamiętanych z dzieciństwa. Pragnie je poprzez swoje rzeźby zachować w pamięci rodaków.

Od 1977 roku rzeźbiarz przedstawia swoje prace w konkursach sztuki ludowej. Zdobył w nich wiele nagród. Ze szczególnym sentymentem wspomina 10 edycji „Sztuki ludowej Południowego Podlasia”, kiedy to podczas pokonkursowych wystaw przedstawiał prace publiczności muzealnej Białej Podlaskiej, Siedlec i Łukowa. Uczestniczył w kilkunastu zbiorowych wystawach w kraju i dziesięciu za granicą. W 2013 roku w łukowskim muzeum odbyła się wystawa indywidualna zrealizowana w ramach stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Było to drugie stypendium twórcze, pierwsze otrzymał w 2008 roku. Zawadzki od lat przygotowuje własne ekspozycje na targi sztuki ludowej organizowane przy Ogólnopolskim Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu Dolnym czy Jarmarku Jagiellońskim w Lublinie. Uczestniczy także w kiermaszach sztuki ludowej w rodzinnym Łukowie, Warszawie i Krakowie. Prace artysty znajdują się w zbiorach polskich muzeów, w tym Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie, Muzeum Lubelskiego w Lublinie, Muzeum Południowego Podlasia

w Białej Podlaskiej, Muzeum Regionalnego w Łukowie, a także w wielu kolekcjach prywatnych.

Mieczysław Zawadzki od ponad 20 lat aktywnie pracuje na rzecz środowiska łukowskich twórców w Stowarzyszeniu Twórców Ludowych. W latach 1993-2001 był prezesem Oddziału Siedleckiego STL, zaś w kadencji 2005-2009 pełnił funkcje prezesa Oddziału Łukowskiego STL. Był także w latach 1997-2001 członkiem Zarządu Głównego STL.

W 2015 roku, w roku jubileuszu 50-lecia Łukowskiego Ośrodka Rzeźby Ludowej został odznaczony Brązowym Medalem „Zasłużony Kulturze – Gloria Artis”. Otrzymał także w 2010 roku Złoty Krzyż Zasługi, zaś w 2001 roku Srebrny Krzyż Zasługi. Posiada odznakę Zasłużonego Działacza Kultury (1986) i Zasłużonego dla Kultury Polskiej (2010). Otrzymał wiele dyplomów, wśród których wysoko ceni Dyplom Ministra Kultury i Sztuki z 1987 roku oraz Dyplom Pamiątkowy Województwa Lubelskiego z 2013 roku.

Alicja Mironiuk Nikolska

Maria Kazimiera Sarnacka

poetka ludowa z Dołhobrodów

gm. Hanna, pow. włodawski, woj. lubelskie

Maria Kazimiera Sarnacka urodziła się 31 maja 1939 r. w podlaskiej wsi Dołhobrody nad Bugiem, gdzie mieszka do dziś. Jest osobą pogodną, życzliwą, kochającą rodzinną wieś i ludzi oraz szczególnie wrażliwą na piękno otaczającej przyrody. Poezja towarzyszyła jej już od młodości, ale pierwsze własne utwory pisała „do szuflady”. Dopiero w 1992 r. zdecydowała się na wydanie indywidualnego tomiku *Wiersze*. Następnie pani Maria wydała jeszcze kolejne publikacje: *Wyrośli z chłopskich pól*, 1992; *Sercem pisane*, wiersze z lat 1992-2000; *Oddałam serce Bogu i wioskom*, wiersze z lat 1980-2002; *Poezja – Dziecięcy świat – Mój świat*, wiersze z lat 2005-2007; *Przez życie z poezją*, wiersze z lat 2002-2005; *U progu jesieni*, 2009; *Pokłoń się swojej ziemi*, 2012 (tomik ukazał się w języku ukraińskim); *Poezja, Lata Wspomnień i Nadziei*, 2016.

Twórczość pani Marii prezentowana była także w wydawnictwach zbiorowych: tomiku poezji *Amatorska twórczość literacka Podlasia*, 1990; antologii wierszy o Podlasiu *Igliwia smak*, 2001; w Arkuszach Literackich „Kocham Cię” wydawanych przez Duszpasterstwo Rolników we Włocławku w 1995, 1998, 1999 r.; antologii *Polska nam papieża dała* wydanej przez Stowarzyszenie Literackie Białego Pasterza – Kraków 1999; publikacjach zbiorowych bialskiego

klubu Literackiego „Maksyma”; publikacjach Włodawskiego Domu Kultury: *Tomik Poezji Ludowej*, 2001, *Poezje nadbużańskie*, 2005, 2007, tomiku zbiorowym *Słowami Duszy* grupy poetyckiej „Łąceń”, Włodawa 2007; albumie *Młodzi Twórcom*, Hanna 2009 oraz w prasie, m.in. w „Gazecie Chłopskiej”, „Podlaskim Echu Katolickim”, „Słowie Podlasia”.

W swoich utworach pisze o miłości, Bogu, pięknie przyrody, sensie życia, trudnej, lecz pięknej pracy na roli, przemijaniu oraz wartościach i tradycjach swojego regionu. W ostatnim tomiku wydanym w maju 2016 r. autorka zamieściła także swoje wspomnienia pisane prozą.

Chętnie udziela się w różnorodnych organizacjach o charakterze literackim i religijnym, jest m.in. członkinią: Podlaskiego Klubu Literackiego „Maksyma” w Białej Podlaskiej (od 1986 r.), Bractwa Literackiego Białego Pasterza w Krakowie od 1996 r., należała także do Klubu Seniora „Wrzos” w Białej Podlaskiej, Grupy Poetyckiej „Łąceń” we Włodawie, Stowarzyszenia Pamięci Unitów Podlaskich „Martyrium”. Otrzymała także podziękowanie za czynny udział przy tworzeniu Muzeum Ziemi Dołhobrodzkiej – Dołhobrody 2006 r.

Wielokrotna uczestniczka i laureatka konkursów, kiermaszy oraz przeglądów o zasięgu ogólnopolskim, wojewódzkim, powiatowym, np.: Konkurs Poetycki im. Ewy Szelburg-Zarembiny „Wiersze Dzieciom” – Chełm 1992, 1994, 1995; „Kiermasz Twórczości Ludowej” – Biała Podlaska 1983, 1990, 2007; III Nagroda w konkursie „Sztuka ludowa południowego Podlasia” – Biała Podlaska 1984, 1991; „Przegląd Sztuki Ludowej” w ramach Międzynarodowego Jarmarku Folkloru – Biała Podlaska 2006, 2007; „Biesiada Nadbużańska” – Biała Podlaska 1990, Sosnówka 1991, Rokitno 1993, Janów Podlaski 1994, Platerów 1995, Konstantynów 1996, Kodeń 1997, Sławatycze 1998; „Dni Wspólnoty Chrześcijańskiej” – Biała Podlaska 1993; „Biesiada Poetycka” – Kraków 1997, Biała Podlaska 1999, Różanka 1999; Międzywojewódzki Konkurs „Sztuka ludowa południowego Podlasia” – Biała Podlaska 1998; „Przegląd Sztuki Nieprofesjonalnej” – Biała Podlaska 1999; Powiatowy Przegląd Twórczości Ludowej, Drelów 1999; „Konkurs Poetycki im. Sabiny Derkaczewskiej” – Krasnystaw 2002-2006; „XI Jarmark Hetmański” – Zamość 1999, 2005; „Przegląd twórczości ludowej oddziału bialskiego STL” – Biała Podlaska 2003; „Lewkowskie Jarmarki” – Dokudów 2003; „Spotkania Twórców Ludowych” – Dołhobrody 2003, Hanna 2005 r.; „Przegląd Twórczości Ludowej” Chełmskiego Oddziału STL – Krasnystaw 2004;

„Jesienne Spotkania Poetów Ludowych”, Biała Podlaska 2004; „Jarmark Holeński” – Hola 2006-2015; „Jarmark Jagielloński” – Parczew 2006-2008; „XVIII Jarmark Folkloru” – Biała Podlaska 2008, Włodawa 2009; Konkurs „Serce jak obłok” Redakcji Katolickiego Radia Podlasie w Siedlcach; wyróżnienie w Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Jana Pocka – Lublin 2015, 2016. Prezentuje także swoją twórczość podczas imprez plenerowych, okolicznościowych i kościelnych na terenie gminy Hanna, powiatu włodawskiego oraz województwa lubelskiego.

Pani Maria została hojnie obdarowana także wieloma innymi talentami – śpiewa i występuje w widowiskach obrzędowych (jest członkinią Zespołu Folklorystycznego „Jutrzenka”, laureata Nagrody im. Oskara Kolberga z 2005 r.), haftuje, wyrabia koronki, a także jest wielokrotnie nagradzaną mistrzynią kuchni regionalnej (wykonuje sękacze podlaskie, korowaje weselne, sułoduchę, kutiuchy). Brała czynny udział w programie edukacyjnym TVP Pr. I „Para w Polskę” – Dołhobrody 2003 oraz „Kiermaszach Plastyki Obrzędowej i Wypieków Wielkanocnych” – Biała Podlaska 2004-2006. Jest wielokrotną uczestniczką i laureatką konkursu „Nasze Kulinarne Dziedzictwo”, 2001-2006. W 2003 r. otrzymała nagrodę „Perła 2003” za Dołhobrodzki korowaj.

Maria Kazimiera Sarnacka prowadzi również działalność edukacyjną poprzez czynny udział w spotkaniach, warsztatach, lekcjach bibliotecznych, audycjach i realizacji projektów unijnych podejmowanych przez szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły średnie, domy kultury, biblioteki na terenie gminy i powiatu.

W 2014 r. otrzymała Odznakę Honorową „Zasłużony dla Kultury Polskiej”.

Anna Kazimieruk

Kapela Braci Byrtków

Pewel Wielka, gm. Jeleśnia, pow. żywiecki, woj. śląskie

Kapela Braci Byrtków to jedna z nielicznych już autentycznych kapel góralskich z Beskidu Żywieckiego. Edward Byrtek, najwybitniejszy obecnie dudziarz na Żywiecczyźnie, oraz bracia, wirtuozi skrzypiec – Józef i Władysław są mieszkańcami Pewli Wielkiej w gminie Jeleśnia. Byrtkowie występują również jako soliści, ale przy różnych okazjach tworzą tradycyjną góralską kapelę złożoną z dud żywieckich i skrzypiec.

Są kontynuatorami znakomitej rodzinnej tradycji, zapoczątkowanej przez ojca, legendarnego skrzypka samouka Karola Byrtka (1907-1989). Wraz ze szwagrem – dudziarzem Władysławem Plutą (1920-1992), synami – Józefem (1933), Władysławem (1936) oraz Edwardem (1944), a także okazjonalnie występującymi z nimi córkami – śpiewaczkami Krystyną (1952) i Władysławą (1956), Karol Byrtek stworzył Kapelę Rodziny Byrtków, która w latach 60., 70. i 80. była wielokrotnie nagradzana w najbardziej prestiżowych konkursach za autentyzm i wierność przekazu. Kapela występowała w kraju i podczas zagranicznych wojaży z działającymi wówczas żywieckimi zespołami folklorystycznymi: Beskidami, Jodłami i Groniami.

Synowie grają obecnie ten sam repertuar co ojciec. Są to przede wszystkim melodie pasterskie, hajduk,

siustany, koń, sarna, obyrtki. Wybitny, nieżyjący już, znawca folkloru muzycznego Żywiecczyny Józef Miks dokonał zapisów nutowych tych melodii i opublikował je w książce „Muzyka Beskidu Żywieckiego”, by udokumentować zachowany tylko na tym terenie stary sposób gry, współcześnie określany jako heterofonia („polega na prowadzeniu przez skrzypce i dudy tej samej melodii tak, jak pozwala na to instrument, wprawa i fantazja muzyczna grającego”). Ten sposób gry przynosi Kapeli Byrtków ciągle nowe sukcesy. Kapela jest laureatem festiwalu w Kazimierzu Dolnym (nagroda główna w kategorii kapel – Baszta, 2008), a wszyscy bracia mają na koncie wiele nagród indywidualnych i zespołowych Festiwalu Folkloru Górali Polskich w Żywcu oraz Konkursu Gry na Unikatowych Instrumentach Ludowych w Wieprzu k. Żywca. Wzięli udział w koncercie z cyklu „Muzyka źródeł” (2013), poświęconym muzyce Beskidu Żywieckiego, który odbył się w ramach 16. Festiwalu Folkowego Polskiego Radia „Nowa tradycja”.

Józef Byrtek (urodzony w 1933 roku) – syn Karola Byrtka, skrzypek, najstarszy z trzech braci muzyków, urodził się w Pewli Wielkiej, gdzie mieszka do dzisiaj. Był kolejjarzem, obecnie jest na emeryturze. Gry na skrzypcach nauczył się już we wczesnym

dzieciństwie. Jego pierwszym nauczycielem był ojciec, z którym to w późniejszych latach występował w rodzinnej kapeli. Grywał na weselach w Pewli Wielkiej i w okolicznych miejscowościach. Koncerty z zespołami regionalnymi rozpoczął w latach 70. Grał w kapeli zespołu Sędzioty z Żywca u boku Jana Brodki. Następnie występował z wujem, Władysławem Plutą, w Regionalnym Zespole Pieśni i Tańca Jeleśnianka z Jeleśni. Laureat wielu nagród indywidualnych, m.in. konkursu odbywającego się w ramach Festiwalu Folkloru Górali Polskich w Żywcu czy Konkursu Gry na Unikatowych Instrumentach Ludowych w Wieprzu k. Żywca. Laureat nagród zespołowych, zdobytych m.in. na Międzynarodowym Festiwalu Folkloru Ziemi Górskich w Zakopanem czy podczas Festiwalu Folkloru Górali Polskich.

Władysław Byrtek (urodzony w 1936 roku) – skrzypek oraz śpiewak, który urodził się w Pewli Wielkiej jako drugi syn Karola Byrtka. Był szewcem, dzisiaj już na emeryturze. Gra na skrzypcach, dudach, bębnie i perkusji. Naukę gry na instrumentach pobierał od dziadka Józefa, a następnie od ojca. Początki jego kariery artystycznej to granie w rodzinnej kapeli na weselach i wiejskich zabawach. W latach 70. wraz z ojcem i młodszym bratem Edwardem grali jako kapela Regionalnego Zespołu Pieśni i Tańca

Jodły z Żywca. Laureat wielu nagród indywidualnych, m.in. Konkursu Gry na Unikatowych Instrumentach Ludowych w Wieprzu k. Żywca, Festiwalu Folkloru Górali Polskich w Żywcu czy Sabałowych Bajań w Bukowinie Tatrzańskiej. Z bratem Edwardem w zdobyli Basztę, nagrodę główną w kategorii kapel na Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu Dolnym (2008).

Edward Byrtek (urodzony w 1944 roku) – dudziarz. Urodzony w Pewli Wielkiej, najmłodszy z braci Byrtków, z którymi współtworzy tradycyjną żywiecką kapelę góralską. Od najmłodszych lat przysłuchiwał się melodiom, które ojciec wygrywał na skrzypcach oraz pieśniom, które często śpiewała mu matka. Grę na dudach żywieckich rozpoczął w wieku 15 lat u swojego wuja Władysława Pluty. Był również uczniem Antoniego Piechy, dudziarza z Huciska. Uczył się metodą pamięciowo-słuchową. Był członkiem kapeli Zespołu Pieśni i Tańca Gronie z Żywca oraz kapeli Regionalnego Zespołu Pieśni i Tańca Jodły z Żywca, z którą w latach 70. wyjechał koncertować do Stanów Zjednoczonych. Laureat wielu nagród indywidualnych, m.in. konkursu w ramach Festiwalu Folkloru Górali Polskich w Żywcu oraz Konkursu Gry na Unikatowych Instrumentach Ludowych w Wieprzu k. Żywca.

Z bratem Władysławem zdobyli Basztę na Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu Dolnym (2008). Edward Byrtek jest także znanym i cenionym budowniczym dud żywieckich, za które niejednokrotnie zdobywał nagrody w konkursach na budowę instrumentów ludowych.

Darek Kocemba

Zespół Folklorystyczny „Folusz” z Giedlarowej

pow. leżajski, woj. podkarpackie

Ziemie dawnej Puszczy Sandomierskiej są do dzisiaj dla miłośników folkloru jednym z ciekawszych obszarów. Zachowały się tutaj w stosunkowo niezmiennym kształcie przejawy tradycji, jakich próżno szukać w innych regionach Polski. Przyczyn takiego stanu możemy doszukiwać się, z jednej strony w długiej izolacji terenów puszczańskich, z drugiej w głęboko zakorzenionym wśród tutaj mieszkających przekonaniu, że tylko wypracowana przez ich przodków kultura, zwyczaję przez wieki tworzące harmonijną całość z otaczającą ich przyrodą pozwolą tutaj przetrwać, a każde odstępstwo, złamanie ich, przyniesie tylko jakieś bliżej nieokreślone nieszczęścia.

Swoisty tygiel narodowościowy w okolicach Leżajska, wzajemne przenikanie się wszelkich przejawów życia, zwyczajów, folkloru ludności polskiej, ruskiej, żydowskiej i niemieckiej spowodowało wytworzenie się specyficznej kulturowo enklawy Lasowiaków, którą dzisiaj określa się mianem podregionu leżajskiego. Leży tu Giedlarowa – jedna z większych i starszych wsi powstałych tuż przy Leżajsku, która uzyskała lokację w 1409 roku. Bogata i skomplikowana historia oraz wielowiekowe tradycje tu występujące, inspirowały jej mieszkańców do podjęcia działań, mających na celu zacho-

foto: M. Kula

wanie lokalnych zwyczajów dla przyszłych pokoleń. W czasach powojennych, w obliczu gwałtownych przemian w życiu ludzi i zrywania z wielowiekową tradycją, Giedlarowianie podjęli kilka prób utrwalenia i zachowania własnej kultury i przekazania jej przyszłym pokoleniom. W latach 1970-1971 działał w miejscowości Zespół Pieśni i Tańca, który dał solidne podwaliny pod rozwijanie działań dzisiejszego zespołu folklorystycznego.

Zespół Folklorystyczny „Folusz” z Giedlarowej powstał w 1995 r. przy Gminnym Ośrodku Kultury Gminy Leżajsk. Głównym jego celem było ocalenie ginących i niekiedy zapomnianych przejawów folkloru własnego regionu oraz jego upowszechnianie poprzez przygotowywanie i prezentacje w rozmaitych formach artystycznych: widowiskach teatralnych, występach śpiewaczych czy tanecznych. Początki działalności zespołu nie były łatwe, trzeba było pokonywać wiele trudności organizacyjnych i finansowych. Pierwsze występy zespołu udowodniły, że nieustanna walka o jego powstanie i funkcjonowanie była bardzo potrzebna. Członkami zespołu są w większości przedstawiciele starszego pokolenia. Dzięki ich pamięci oraz zapałowi grupy młodszych członków formacji, udało się zebrać imponujący zbiór wspomnień mieszkańców Giedla-

rowej i najbliższej okolicy w formie spisanych wywiadów a także nagrań fonicznych, zawierających znakomite przykłady tradycyjnych pieśni i melodii tanecznych, wykonywanych przez autentycznych śpiewaków i muzykantów. Poza własnymi zdobyczami terenowymi zespół bardzo często korzysta z zasobów archiwum etnograficznego m.in. Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej czy Muzeum Etnograficznego im. F. Kotuli w Rzeszowie, co pozwala na weryfikowanie pozyskiwanych przez siebie wiadomości, dotyczących m.in. różnych obrzędów i zwyczajów z okolic Giedlarowej, a następnie ich właściwe wykorzystanie w przewidzianych tradycją kontekstach.

Współpracuje z wieloma instytucjami i organizacjami, które kierują do zespołu zaproszenia na gościnne występy, konkursy folklorystyczne, festiwale czy wspólne imprezy. Wystawiane przez „Folusz” prezentacje cechuje dbałość o wyraz artystyczny, z bardzo charakterystycznym dla tego zespołu unikaniem występów z elementami tanich efektów scenicznych. Wiarygodności wspomnianym widowiskom przydaje starannie przygotowywana scenografia i używanie jako rekwizytów autentycznych sprzętów gospodarskich. Często są to przedmioty „uratowane” przed spalaniem lub zniszcze-

niem. W widowiskach podawane są autentyczne, tradycyjne potrawy, charakterystyczne dla regionu, np. kapusta z grochem, pierogi, gołąbki, kaszaki jaglane i gryczane, chleb razowy, korowol (weselny), racuchy i inne. Stroje używane przez członków zespołu są odtworzeniem autentycznej odzieży, noszonej w Giedlarowej i okolicach w początkach XX wieku. Wszystkie te elementy są widoczne w szeregu zrealizowanych do tej pory widowisk. Są to m.in. *Giedlarowskie wesele*, *Owsiorze*, *Herody*, *Kołęda z rajem*, *Kołęda z gwiazdą*, *Z kozo na Nowy Rok*, *Giedlarowskie Droby*, *Kołęda z turońcem*, *Kołęda z szopką*, *Kołęda z bożkami*, *Kołęda na Trzech Króli*, *Szczodroki*, *Wieńcowiny*, *Zapusty*, *Schadzka* [wspólne modlitwy za zmarłego], *Na odpust do Leżajskiej Pani*, *Czas oczekiwania*, *Jarmark odpustowy*, *„Na św. Michał”*, *Wielgo Sobota w Giedlarowej*. W swoim repertuarze zespół posiada także tańce przeworskie, rzeszowskie, lasowiackie, a najmłodsi członkowie (dzieci 6-12 lat) pokazują zabawy i tańce lasowiackie.

Do najważniejszych osiągnięć „Folusza” należą: Złota Spinka – I miejsce (2004), Brązowa Spinka – III miejsce (2008), Srebrna Spinka – II miejsce (2009) w Ogólnopolskich Konkursach Grup Kołędniczych w Bukowinie Tatrzańskiej; I miejsce w Wojewódzkim Konkursie „Ludowe obrzędy i zwyczaje”

w Tyczynie (w latach: 2004, 2009 i 2012); Nagroda Marszałka Województwa Mazowieckiego w Europejskich Nadbużańskich Spotkaniach Folklorystycznych w Sokołowie Podlaskim za *Weselny prolog* (2005); Nagroda Polskiego Radia w Ogólnopolskim Sejmiku Teatrów Wiejskich w Tarnogrodzie za widowisko *Zmówiny* (2005); Nagroda Główna – „Złoty turoń” (w latach: 2010, 2012, 2014) i I nagroda (w latach: 2006, 2007, 2009) w Wojewódzkim Przeglądzie Grup Kołędniczych w Kolbuszowej; Nagroda Specjalna w Wojewódzkich Spotkaniach Kapel i Śpiewaków Ludowych w Białej (2009); I miejsce w konkursie „Podkarpacki stół wigilijny oraz obrzędy bożonarodzeniowe” w Rzeszowie (2009); I nagroda za wieniec dożynkowy i jego ośpiewanie w Podkarpackim Konkursie Wieńców Dożynkowych w Radomyślu Wielkim (w latach: 2000, 2004, 2005); I miejsce w Wojewódzkim Konkursie „Ludowe obrzędy i zwyczaje” w Giedlarowej (2015); III miejsce na Ogólnopolskim Konkursie Tradycyjnego Tańca Ludowego (2015); I miejsce na Ogólnopolskim Przeglądzie Zespołów i Grup Kołędniczych w Lublinie (2016). Za swoją działalność związaną z upowszechnianiem tradycji i ludowych obyczajów zespół „Folusz” doczekał się także uznania ze strony władz samorządowych. Otrzymał Medal Uznania Wójta Gminy Leżajsk (2005), nagrodę Powiatu Leżajskiego

(2010) oraz nagrodę Zarządu Województwa Podkarpackiego (2010).

Prezentując swój folklor zespół występował w Suchej Horze i we Vranowie (Słowacja) podczas Międzynarodowego Festiwalu Folklorystycznego oraz w Czortkowie i Pereczynie na Ukrainie. W 2009 r. „Folusz” reprezentował województwo podkarpackie na Dożynkach Prezydenckich w Spale.

Zespół dokonał także rejestracji niektórych widowisk i pieśni przy współpracy z red. Jerzym Dynią (TVP Rzeszów S.A.). Zostały one wydane jako integralne części wydawnictw albumowych: *Giedlarowskie wesele*, *Na św. Michoła*, *Słoma w życiu człowieka wczoraj i dziś*, *Ten magiczny len*, *Foluszowe po giedlarowsku kołędowanie*.

Przez prawie 20 lat działalności „Folusza” przewinęło się wielu folklorystycznych zapaleńców, oddanych bez reszty krzewieniu i upowszechnianiu kultury ludowej. Na szczególne słowa uznania zasługuje Małgorzata Kula – założycielka, opiekunka, instruktorka i twórca scenariuszy widowisk, jednocześnie prezes Stowarzyszenia Miłośników Folkloru Wsi Leżajskiej. Od początku działalności zespołu współpracowała z Wojewódzkim Domem Kultury

w Rzeszowie oraz Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej konsultując swoje widowiska z pracownikami tych instytucji: Czesławem Drągiem i Jolantą Dragan. Od początku działalności zespołu wspierał ją muzyk – Stanisław Osip, instruktor giedlarowskiego GOK-u (pracujący jeszcze ze wspomnianym wcześniej, działającym na początku lat 70. XX wieku zespołem tanecznym). W pracach zespołu zawsze były obecne córki pani Małgorzaty, które zarażone pasją swojej mamy w chwili obecnej same zajmują się folklorem: Maria – obecnie instruktor w WDK w Rzeszowie jest etnologiem (UJ) a Jadwiga – choreografem, dziś opiekująca się „Foluszem” po przejściu mamy na emeryturę.

Jolanta Dragan

Zespół Regionalny „Magurzanie” z Łodygowic

pow. żywiecki, woj. śląskie

Zespół Regionalny „Magurzanie” został założony w 1984 roku przez Krystynę Mikociak z inicjatywy społeczności lokalnej i na jej potrzeby, działa przy Gminnym Ośrodku Kultury w Łodygowicach. Kultywując tradycje regionalne, poprzez taniec, śpiew i muzykę Beskidu Żywieckiego, stał się pomnikiem dawnego świata naszych przodków. Zespół Regionalny Magurzanie liczy ok. 100 członków w trzech grupach wiekowych: Mali Magurzanie, grupa średnia i Magurzanie. Są to tancerze, grupy śpiewacze oraz członkowie kapel. „Magurzanie” to nie tylko formacja taneczno-wokalna, ale przede wszystkim grupa ludzi, która na gruncie kultury ludowej zbudowała swoją przyjaźń.

Program Zespołu Regionalnego „Magurzanie” obejmuje przede wszystkim rodzimy folklor Beskidu Żywieckiego, są nimi: tańce i zabawy pasterskie, tańce górali żywieckich oraz tańce mieszczan żywieckich. Opierają się one na przekazie historycznym i materiałach archiwalnych. W trakcie 33-letniej działalności ZR „Magurzanie” wielokrotnie podejmował się odtwarzania i rekonstruowania wydarzeń, charakterystycznych dla kultury ludowej Beskidu Żywieckiego, a w szczególności Gminy Łodygowice. Były to inscenizacje m.in. *Muzyka u Bacy*, *Na imieninach*, *Niedziela Palmowa* i *Wielkanocne Śmiggusty*,

foto Dominik Imielski

Kolędowanie z kozą, Hołdamas, Dziadajka, Zielona Świątka, Po łodpuście, Faryna, Zabawy dziecięce przy pleceni koszyczków, Hołdamas przy Młócce. Aby zaspokoić potrzebę rozwijania swoich umiejętności tanecznych oraz poznawania innych kultur zespół od lat rozszerza swój repertuar o wybrane regiony Polski. Są nimi: tańce łowickie, tańce krakowskie, tańce zaborowskie oraz tańce Lachów Sądeckich. Założycielem, kierownikiem i choreografem ZR „Magurzanie”, przez 26 lat była Krystyna Mikociak, w 2011 roku przekazała pałeczkę córce Elżbiecie Mikociak. Stroną muzyczną przez ponad 20 lat zajmował się Józef Łanowski, a od 2013 roku Brygida Sordyl.

Zespół jest dobrze znany i wielokrotnie doceniany na festiwalach oraz konkursach zarówno lokalnych, ogólnopolskich jak i zagranicznych. Do ich najważniejszych sukcesów artystycznych należą liczne prezentacje festiwalowe oraz nagrody zdobyte w prestiżowych konkursach: Festiwal Ziem Górskich w Zakopanem – dwukrotnie Brązowa Ciupaga, Festiwal Folklorystyczny „O Łowicki Pasiak” w Łowiczu – I miejsce, Ogólnopolski Przegląd Obrzędów Weselnych w Węgrowie – I miejsce, Festiwal Folkloru Górali Polskich w Żywcu – kilkakrotnie II i III miejsca oraz wyróżnienia, Festiwal

Folkloru w Favarze na Sycylii – I miejsce, Festiwal Folkloru w Devrek w Turcji – I miejsce, Przegląd Zespołów Wiejskich w Brennej – kilkakrotnie I miejsce w różnych kategoriach. Od ponad 6 lat należą do Międzynarodowej Rady Folklorystycznej i Festiwalu Sztuki „CIOFF”.

„Magurzanie” wielokrotnie występowali w TVP 1, TVP 2 oraz w TVP Katowice. Zespół ma na swoim koncie liczne audycje transmitowane na cały świat przez Telewizję Polonia m.in. Polonijne Igrzyska Zimowe „Beskidy 2002”, czy Bożonarodzeniową Mszę Świętą w Kalnej w 2011 roku. W swoim dorobku mają również płytę z kolędami i pastorałkami *Łód Gwiozdecki do Sopecki* z 2012 roku.

Brygida Sordyl

Małgorzata Kiereś

góralka z Istebnej, etnografka, badaczka, dokumentalistka i popularyzatorka kultury górali śląskich i Wałachów cieszyńskich, znawczyni kultury ludowej Karpat, autorka publikacji i wystaw o kulturze Śląska Cieszyńskiego, kierowniczka Muzeum Beskidzkiego w Wiśle, jurorka i prezenterka festiwali folklorystycznych
Istebna, pow. cieszyński, woj. śląskie

Urodziła się (w 1956 r.) i mieszka w Istebnej. Ukończyła etnografię na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Od 1980 r. pracuje w Muzeum Beskidzkim im. Andrzeja Podzorskiego w Wiśle – oddziale Muzeum Śląska Cieszyńskiego. Od 1997 r. kieruje placówką.

Jest niestrudzoną, wnikliwą badaczką i popularyzatorką dziedzictwa kulturowego Śląska Cieszyńskiego. Jako góralka z Istebnej świetnie zna gwarę i kulturę góralską, wśród której wyrosła. Jednocześnie potrafi patrzeć na dziedzictwo tej ziemi przez pryzmat naukowca, etnografa z odpowiednim warszatem badawczym, ogromną wiedzą, pasją, szacunkiem dla historii i tradycji.

Efekty wieloletnich penetracji badawczych nad obrzędowością doroczną, strojem ludowym, tradycjami religijnymi, budownictwem, rzemiosłem, pasterstwem, sztuką ludową, historią i kulturą górali czadeckich publikuje w czasopismach naukowych i popularnonaukowych oraz licznych wydawnictwach książkowych, m.in. *Strój ludowy górali wiślańskich* (2000), *Strój ludowy górali Istebnej, Jaworzynki, Koniakowa* (2005), *Doroczna obrzędowość w społecznościach zróżnicowanych religijnie na pograniczu polsko-czesko-słowackim* (2007). Prezentuje je

także na konferencjach naukowych i sesjach folklorystycznych, podczas wygłaszanych prelekcji, na lekcjach muzealnych, wykorzystuje do przygotowywania ekspozycji muzealnych. Jest autorytetem i skarbnicą wiedzy o kulturze i tradycjach górali śląskich. Publikacje i artykuły jej autorstwa to nieprzebrane źródło informacji dla badaczy i miłośników tradycji beskidzkich. Jest również redaktorką serii wydawniczej poświęconej strojom ludowym Karpat polskich – projektu edukacyjno-badawczego realizowanego od 2007 r. przez Fundację Braci Golec. Jest autorką *Stroju górali śląskich* (2008) i współautorką wydawnictwa *Strój cieszyński* (2014), pozycji wydanych w ramach tej serii, wartościowych i ważnych dla badaczy oraz animatorów.

Jako kierowniczka Muzeum Beskidzkiego w Wiśle nie szczędzi sił dla ochrony i popularyzacji dziedzictwa górali śląskich. Jest realizatorką enklawy budownictwa drewnianego przy tutejszym muzeum. W ramach projektu zbudowano kuźnię, chałupę komornika, szałas pasterski oraz zrekonstruowano dawną szkołę. Wszystko po to, by odbywały się tu żywe lekcje tradycji. Jako autorka wystaw o sztuce ludowej, życiu codziennym, obrzędowości dorocznej Beskidu Śląskiego i lekcji muzealnych z zakresu

edukacji regionalnej dla dzieci i młodzieży pilnie strzeże dziedzictwa przodków, przekazuje je młodym pokoleniom. Uwrażliwia na piękno ojcowskiego domu, uczy szacunku do tradycji, uzmysławia znaczenie dziedzictwa dla naszej tożsamości. Praca z młodymi ludźmi to ważna część aktywności Małgorzaty Kiereś. Przez kilka lat była wykładowcą na Uniwersytecie Śląskim w Cieszynie. Dzieliła się ze studentami swoją wiedzą, doświadczeniem badawczym, zaszczepiając w nich pasję do etnografii.

Małgorzata Kiereś udziela konsultacji zespołom folklorystycznym, prowadzi warsztaty i seminaria. Dbą o poprawność ich prezentacji scenicznych, właściwy dobór repertuaru, odpowiednie zestawienie części stroju, poprawne wykonanie tańców. Jednym słowem strzeże, by nie zaginęła góralska kultura, tradycja, muzyka, pieśń i mowa ojców. Jest jurorką wielu konkursów gwarowych oraz prestiżowych przeglądów folklorystycznych. Należą do nich: Festiwal Folkloru Górali Polskich w Żywcu, Przegląd Zespołów Kolędniczych i Obrzędowych „Żywieckie Gody”, Międzynarodowy Festiwal Ziem Górskich w Zakopanem, Karpacki Festiwal Dziecięcych Zespołów Regionalnych w Rabce, Wojewódzki Przegląd Dziecięcych Zespołów Folklorystycznych

w Wiśle i Wiejskich Zespołów Artystycznych w Brennej.

Jest niezrównaną konferansjerką przeglądów i festiwali. W słuchaczach wzbudza zachwyt sposobem przekazu, piękną góralską gwarą, urzekającym strojem. O swoim góralskim pochodzeniu mówi zawsze z dumą i szacunkiem. A ono zobowiązuje, ale Małgorzata Kiereś wypełnia to zobowiązanie znakomicie.

Jest ambasadorką i promotorką tego, co najpiękniejsze i najcenniejsze w beskidzkiej kulturze ludowej. Współpracuje systematycznie z lokalnym radiem Anioł Beskidów, Programem Pierwszym Polskiego Radia, Radiem Katowice. Jest autorką cyklu audycji radiowych popularyzujących obrzędowość doroczną Beskidu Śląskiego, konsultantką dziesiątek reportaży filmowych upowszechniających historię i kulturę górali śląskich, realizowanych przez TVP 3 Katowice, autorką haseł do słownika gwarowego. Jest współautorką prezentacji folkloru górali Beskidu Śląskiego jako części widowiska folklorystycznego przygotowywanego w ramach programu *Past Times in Europe*, a prezentowanego w Londynie, Birmingham, Glasgow i Edynburgu. Współtworzyła scenariusze i współorganizowała koncerty z cyklu *Pieśń ziemi ojczyściej*,

prezentowane w Filharmonii Narodowej w Warszawie – *Od źródeł Wisły* (1993), *Karpacka epopeja* (1996).

Należy do Stowarzyszenia Muzealników Polskich, Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Jest członkiem Rady Programowej Regionalnego Ośrodka Kultury w Bielsku-Białej. Współpracuje z zagranicznymi ośrodkami naukowymi. Utrzymuje ścisły kontakt z Polskim Związkiem Kulturalno-Oświatowym na Zaolziu, w Republice Czeskiej. Jest laureatką nagród i wyróżnień, m.in. Nagrody Animatora Kultury przyznawanej przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (1999), Nagrody im. Karola Miarki przyznawanej przez Marszałka Województwa Śląskiego za upowszechnianie kultury (2008). Została Wiceślązacczką 1998 Roku i Osobowością Ziem Górskich (2013). W 2003 r. otrzymała Nagrodę im. ks. Leopolda Szersznika – najwyższe odznaczenie samorządu terytorialnego powiatu cieszyńskiego za całokształt zasług z zakresu popularyzacji, badań, wystawiennictwa i publicystyki na temat kultury górali Beskidu Śląskiego. Otrzymała również laur „Zasłużony dla Kultury Górali Śląskich”, jest też laureatką Śląskiej Nagrody im. Juliusza Ligonina przyznawanej za istotny wkład w rozwój życia społecznego, kulturalnego, artystycznego i naukowego ziemi śląskiej.

Chwilę istnienia, która została mi podarowana, wypełniam moją pasją. Mam szczęście. To moja praca.

– mówi o sobie Laureatka, całym sercem oddana góralom śląskim, ich tradycji i kulturze będącej skarbnicą wartości, autorytetów, osobliwości i w wielu aspektach ciągle żywej.

Krystyna Pieronkiewicz-Pieczko

prof. dr hab.

Anna Szyfer

**etnografka i dialektolożka,
badaczka tradycyjnej kultury ludowej
Warmii i Mazur**

Anna Szyfer urodziła się 22 października 1931 roku w podwarszawskich Gołąbkach. W roku 1950 rozpoczęła studia polonistyczne na Uniwersytecie Warszawskim, jako specjalizację wybierając dialektologię, której poświęciła swoje pierwsze prace naukowe. Była uczennicą i magistrantką wybitnego językoznawcy prof. Witolda Doroszewskiego, pod okiem którego stawiała pierwsze kroki w zakresie badań gwaroznawczych. Na pierwsze badania terenowe pojechała właśnie na Warmię i Mazury, które odtąd będą odgrywały ważną rolę w jej dalszych poczynaniach – nie tylko naukowych. Była także członkinią zespołu badawczego kierowanego przez prof. dr hab. W. Antosiewicza, a jej zadaniem było zebranie materiału badawczego dotyczącego pasterstwa w Tatrach. Zgromadzony materiał stał się podstawą przygotowania pracy magisterskiej, a jak się później okazało i pomostem do etnografii. Podczas studiów była słuchaczką wykładów prof. Anny Kutrzeby-Pojnarowej oraz prof. Kazimierza Dobrowolskiego. Przez krótki czas współpracowała z Instytutem Historii Kultury Materialnej. Zanim jednak na dobre pochłonęły ją badania etnograficzne, pracowała także jako nauczycielka w Liceum Ogólnokształcącym w Ostrowi Mazowieckiej (na podstawie tzw. nakazu pracy), następnie przez kilka lat była pracowniczką

Muzeum Kultury i Sztuki Ludowej w Warszawie, by do 1967 roku być związana zawodowo z Pracownią Dialektologiczną Zakładu Językoznawstwa PAN. Dzięki tej pracy powróciła z badaniami na Warmię i Mazury.

W 1968 roku uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie etnografii na podstawie dysertacji pt. *Tradycyjna astronomia i meteorologia na Mazurach, Warmii i Kurpiach i jej współczesne przeobrażenia*. Była już wtedy pani profesor pracowniczką Ośrodka Badań Naukowych im. J. Kętrzyńskiego w Olsztynie. W latach 1970-1980 pełniła w nim funkcję zastępcy dyrektora do spraw naukowych. To czas intensywnych badań terenowych dotyczących konsekwencji kulturowych i społecznych migracji, jakie miały miejsce po zakończeniu II wojny światowej na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Jest autorką książki pt. *Społeczno-kulturowe przemiany wsi warmińskiej w latach 1945-1970* (Ośrodek Badań Naukowych w Olsztynie), która w roku 1967 stała się podstawą do otrzymania stopnia doktora habilitowanego. Efektem tych badań była też przygotowana pod redakcją prof. Józefa Burszty i wydana w roku 1976 monografia pt. *Kultura ludowa Mazurów i Warmiaków* (Zakład Narodowy im. Ossolińskich). Rozdział autorstwa

Anny Szyfer i opublikowany w tej monografii dotyczył zwyczajów, obrzędów i wierzeń mazurskich oraz warmińskich.

Kolejnym ważnym momentem w życiu zawodowym była przeprowadzka do Poznania w 1984 roku i podjęcie pracy w Instytucie Etnologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, z którym związana jest do dzisiaj. W 1987 roku na wniosek Rady Wydziału Historycznego UAM otrzymała tytuł profesora nadzwyczajnego w oparciu o wydaną w roku 1982 książkę pt. *Społeczność i kultura małego miasteczka. Studium na przykładzie Rynu* (Ośrodek Badań Naukowych w Olsztynie).

Tytuł profesora zwyczajnego otrzymała w 1993 roku i w tym samym roku została kierowniczką Zakładu Etnologii Polski i Europy, później przekształconego w Zakład Etnologii Polski, którym kierowała do 2000 roku. Zawsze angażowała się w życie naukowe i organizacyjne Instytutu pełniąc przez pewien czas funkcję wicedyrektora Instytutu.

Ważnym elementem jej pracy była dydaktyka i kontakt ze studentami, którym zawsze poświęcała dużo czasu i uwagi. Wielu z nich zachęcała do tego, by podejmując swoje pierwsze samodzielne badania

naukowe wracali do miejsc swojego pochodzenia, by uważnie przyglądali się codzienności i poświęcali czas swoim rozmówcom. Prowadząc dla studentów pierwszego roku wykłady z Etnografii Polski zawsze opowiadała im o kłobukach, utopcach i czarownicach pokazując jednocześnie, że tradycyjne świąty kultury ludowych wcale nie są światami minionymi. Wypromowała ponad osiemdziesięciu magistrów oraz ośmiu doktorów, a wszystkie prace przygotowywane pod jej opieką były oparte na badaniach terenowych.

Pani profesor jest zwolenniczką i propagatorką „teorii światów społecznych” szczególnie przydatnej w badaniach kultur pogranicza. Jej ostatnie prace naukowe poświęcone są zagadnieniom życia kulturalnego, przede wszystkim w małych ośrodkach miejskich i na wsiach. Sama udokumentowała wiele z przejawów aktywności kulturalnej na pograniczach, na wschodzie i na południu Polski. Nigdy też nie porzuciła Warmii. Ukochanej wsi Woryty, poświęcona została wydana w 2000 roku monografia *Jest taka wieś. Typowa czy inna?* (Zakład Poligraficzno-Graficzny MDruk w Wągrowcu), w której autorka opisuje przede wszystkim fascynujący krajobraz społeczny, historie życia jej mieszkańców i skomplikowane losy kształtowania się sąsiedzkich stosunków. Woryty to jej miejsce na

ziemi, a ceglany dom z zielonymi oknami okolony kojącą zielenią, to miejsce odpoczynku ale i spotkań towarzyskich z byłymi oraz obecnymi wychowankami i współpracownikami.

Bardzo ważną pozycją w dorobku pani profesor jest wydana w 2006 roku książka *Zapisane w pamięci. Z badań etnografa* (Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk). Autorka zadedykowała ją: „Starszym etnografom dla przypomnienia – młodszym do pokazania, że badania etnograficzne w terenie mogą być również fascynującą przygodą”. I o badaniach terenowych jest ten zbiór anegdot, historyjek, ale i poważnych refleksji. Z tej pozycji czytelnik dowiaduje się o kulisach badań terenowych, w tym o tych pierwszych – prowadzonych w mazurskim Piszcu, jeszcze podczas praktyk studenckich zorganizowanych dla studentów warszawskiej dialektologii.

Pasją pani profesor jest nie tylko nauka i badania terenowe, ale i harcerstwo oraz taternictwo. Ze Związkiem Harcerstwa Polskiego jest związana od 1945 roku, będąc przez wiele lat czynną instruktorką. Prowadziła m.in. Zastęp Czarnych Krów. Druga pasja to chodzenie po górach i wspinaczki nie tylko na szczyty Tatr polskich, ale i innych europejskich szczytów.

Patrzyć, słuchać – rozumiejąc.

Ważniejsze prace autorstwa prof. dr hab. Anny Szyfer: *Zwyczaj, obrzędy i wierzenia Mazurów i Warmiaków* (1968); *Tradycyjna astronomia i meteorologia ludowa na Mazurach, Warmii i Kurpiach i jej współczesne przeobrażenia* (1969); *Przemiany społeczno-kulturowe na wsi warmińskiej w latach 1945-1970* (1971); *Społeczność i kultura małego miasta: studium na przykładzie Rynu* (1982); *Warmiacy: studium tożsamości* (1996); *Jest taka wieś. Typowa czy inna?* (2000); *Zapisane w pamięci* (2006); *Ludzie pogranicza. Kulturowe uwarunkowania osobowości* (2005); *Aktywność kulturalna wsi polskiej. Wczoraj, dzisiaj, jutro* (2011).

Jest jedno zdanie, które doskonale charakteryzuje profesor Annę Szyfer. Zdanie to wypowiedział jeden z jej pierwszych informatorów – Mazur Gustaw Optacy: „Patrzyć, słuchać – rozumiejąc”. Słowa te wypowiedziane przez niego w 1951 roku wyznaczyły jej naukową drogę, a dzięki jej naukom – także i drogę niejednego z jej wychowanków.

Anna Weronika Brzezińska

Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu

Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu powołane zostało przez Ministerstwo Kultury i Sztuki oraz władze województwa kieleckiego jako oddział Muzeum Świętokrzyskiego w Kielcach (obecnie Muzeum Narodowego) w 1968 roku. Decyzja ta była próbą odrobienia zaległości w poznaniu i dokumentacji tego działu kultury ludowej, który w badaniach folklorystycznych i literaturze etnograficznej został zarysowany niezwykle skromnie i fragmentarycznie. Organizację instytucji powierzono Danucie Słomińskiej-Paprockiej. Autorami scenariusza pierwszej wystawy stałej byli etnomuzykolodzy: Jadwiga Sobieska z Zespołu Folkloru Instytutu Sztuki PAN i Jan Stęszewski – pracownik naukowy PAN i ówczesny Prezes Związku Kompozytorów Polskich.

19 maja 1975 roku otwarta została ekspozycja stała, poświęcona polskim instrumentom ludowym oraz wystawa poświęcona ludowym instrumentom z terenu województwa kieleckiego. W 1977 roku Międzynarodowa Rada Muzyki Ludowej UNESCO uznała MLIM w Szydłowcu za pierwsze w świecie muzeum ludowych instrumentów muzycznych jednego kraju. Od 30 grudnia 2004 roku organizatorem MLIM w Szydłowcu jest Samorząd Województwa Mazowieckiego.

Dziś MLIM w Szydłowcu jest jedyną tego typu placówką specjalistyczną w kraju. Obecnie w zbiorach Muzeum znajduje się prawie 3 tys. muzealiów. Zbiory etnograficzne to przede wszystkim instrumenty i narzędzia muzyczne stanowiące dorobek bogatej twórczości, która powstawała w domowych warsztatach, wytwórniach jak i w fabrykach polskich i zagranicznych. Zbiory artystyczno-historyczne to m.in. kolekcja obrazów o tematyce muzycznej oraz XVI i XVII-wieczne dokumenty związane z działalnością cechów szydłowieckich.

Siedzibą Muzeum jest wczesnorennesansowy Zamek Szydłowieckich i Radziwiłłów, który odzyskał piękny wygląd dzięki rewitalizacji przeprowadzonej w latach 2013-2014.

26 października 2015 roku uroczyście otwarto nową wystawę stałą *Instrumenty... - zobaczyć i usłyszeć tradycję* (kurator i współautor dr Aneta Oborny – dyrektor MLIM w Szydłowcu, konsultant wystawy w zakresie muzykologii prof. Zbigniew J. Przerembski, autorzy i realizatorzy: Katarzyna Zedel – specjalista ds. zbiorów, Zofia Radwańska – asystent muzealny).

MLIM w Szydłowcu to wyjątkowe i jedyne tego typu muzeum w Polsce, gdzie tematyka polskiego

instrumentarium ludowego ukazana jest w niezwykły i oryginalny sposób, w nowej aranżacji, dostosowanej do współczesnego odbiorcy w każdym wieku. Nowa wystawa stała ukazuje ludowe polskie instrumentarium w interdyscyplinarnym otoczeniu oryginalnych obrazów oraz fotogramów prezentujących rysunki, grafiki, archiwalne zdjęcia dokumentujące instrument w ikonografii i przedstawiające go jako inspiratora artystów. Prezentowana jest na niej ok. 1/8 część zbiorów szydłowieckiego Muzeum, w układzie kapel reprezentujących najważniejsze polskie regiony etnograficzne oraz wg instrumentologicznego podziału Hornbostla i Sachsa ze względu na źródło dźwięku (idiofony, membranofony, chordofony, aerofony). Wystawa ma oprawę multimedialną (panele dotykowe – którym zaaplikowano ścieżki dźwiękowe instrumentów z ekspozycji, fragmenty filmów, zdjęcia i informacje o instrumentarium; ekrany TV z filmami o Muzeum i filmem instruktażowym w jaki sposób wykonuje się muzykę na wybranych instrumentach z ekspozycji).

W okresie swojej 41-letniej działalności Muzeum realizowało działania zgodne z zapisami statutowymi, do których należy przede wszystkim gromadzenie, przechowywanie, konserwowanie, opracowywanie i udostępnianie zbiorów z zakresu ludowego

instrumentarium muzycznego, narzędzi i warsztatów pracy budowniczych instrumentów i związanych z tym tematem dokumentacji, fotografii, zabytków sztuki oraz archiwaliów historycznych i artystycznych dokumentujących dzieje Szydłowca i Ziemi Szydłowieckiej.

Muzeum zorganizowało ok. 120 wystaw w siedzibie oraz poza siedzibą ze zbiorów własnych oraz innych instytucji, 67 koncertów oraz realizowało wiele innych działań edukacyjnych i popularyzatorskich (wykłady, warsztaty, sesje popularnonaukowe, plenery, konkursy, lekcje muzealne). Od 1985 roku Muzeum organizuje Ogólnopolski Konkurs na Budowę Ludowych Instrumentów Muzycznych. W roku 2016 odbędzie się V edycja tego konkursu. Muzeum systematycznie zleca konserwację muzealiów, której celem jest zatrzymanie procesów niszczenia, odnowienie i przywrócenie wyglądu ekspozycyjnego. Od 2011 do końca 2015 roku, dzięki uzyskanym dotacjom, konserwacji poddano łącznie 166 eksponatów.

W latach 2014-2015, dzięki dotacji ze środków unijnych, Muzeum zrealizowało projekt *Instrumenty... - zobaczyć i usłyszeć tradycję - zwiększenie walorów estetyczno-edukacyjnych oraz poprawa funkcjonalności*

MLIM w Szydłowcu poprzez modernizację przestrzeni ekspozycyjno-magazynowych, który pozwolił stworzyć instytucję niemal od podstaw.

Projekt obejmował stworzenie nowej wystawy stałej (nowa koncepcja, scenariusz, oprawa techniczna), zakup: nowoczesnych ekspozytorów i sprzętu ekspozycyjnego do sali wystaw czasowych, nowoczesnego, elektronicznie obsługiwanego sprzętu do przechowywania muzealiów w magazynach zbiorów; nawilżaczy do utrzymania właściwych warunków klimatycznych w pomieszczeniach z eksponatami, sprzęt multimedialny (panele dotykowe, ekrany TV, komputery, drukarki), modernizację monitoringu, systemu ppoż, działania promocyjne.

Najważniejsze osiągnięcia artystyczne, wydawnicze i edukacyjne: w 2007 roku wyróżnienie w I edycji konkursu Mazowieckie Zdarzenie Muzealne – Wierzba 2006 za wystawę czasową *Powstanie styczniowe. Powstanie Narodowe. Epizod szydłowiecki*; w 2012 roku wyróżnienie w VI edycji konkursu Mazowieckie Zdarzenie Muzealne – Wierzba 2011 za wystawę czasową *Dudy - niezwykły instrument muzyczny*; w 2013 roku III nagroda w konkursie Mazowieckie Zdarzenie Muzealne – Wierzba 2012 za wystawę czasową *Harmonie - gra cały świat*;

w 2015 roku II nagroda w konkursie Mazowieckie Zdarzenie Muzealne – Wierzba 2014 za cykl wyda-
rzeń artystycznych, naukowych i edukacyjnych pod
hasłem *Kobieta z harfą – wokół sekretnej aury obrazu*;
2013 roku Muzeum zorganizowało warsztaty gry
na skrzypcach, basach, bębenku, harmonii i barabanie
pod okiem mistrzów z regionu szydlowieckiego
i przysuskiego, w ramach III edycji programu IMiT
Szkoła Mistrzów Tradycji.

W 2015 r. stworzono wystawę *Zobaczyć muzykę źródeł. Muzyka i ludowe instrumenty muzyczne w malarstwie Polskim*, która jest pierwszą propozycją tego tematu w muzealnictwie polskim (prezentacja blisko 50 obrazów z 16 muzeów w Polsce, w tym z 5 muzeów narodowych – w Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Wrocławiu i Szczecinie).

W dorobku MLIM w Szydłowcu ważną pozycję zajmują wydawnictwa: materiały z sympozjum *30 lat Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu*; książka autorstwa dr A. I. Oborny, wydana w 2010 roku z okazji 35-lecia instytucji, pt. *Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu 1975-2010. Historia. Zbiory*; katalog autorstwa dr A. I. Oborny, wydany w 2015 roku, pt. *Zobaczyć muzykę źródeł. Muzyka i instrumenty*

w malarstwie polskim, towarzyszący wystawie
czasowej; informator do wystawy stałej w nowej
aranżacji *Instrumenty ... – zobaczyć i usłyszeć tradycję*.

Osiągnięcia ostatnich lat MLIM dostrzegło wydaw-
nictwo MUZA, wydając książkę *Polskie instrumenty ludowe* autorstwa dr A. I. Oborny, która jest pierwszą kompleksowo traktującą temat publikacją, zawierającą ok. 250 zdjęć instrumentów ze zbiorów Muzeum.

W 2014 r. Muzeum było partnerem strategicznym Instytutu Muzyki i Tańca w pionierskim projekcie stworzenia strony internetowej dedykowanej polskim ludowym instrumentom muzycznym.

materiały Muzeum w Szydłowcu

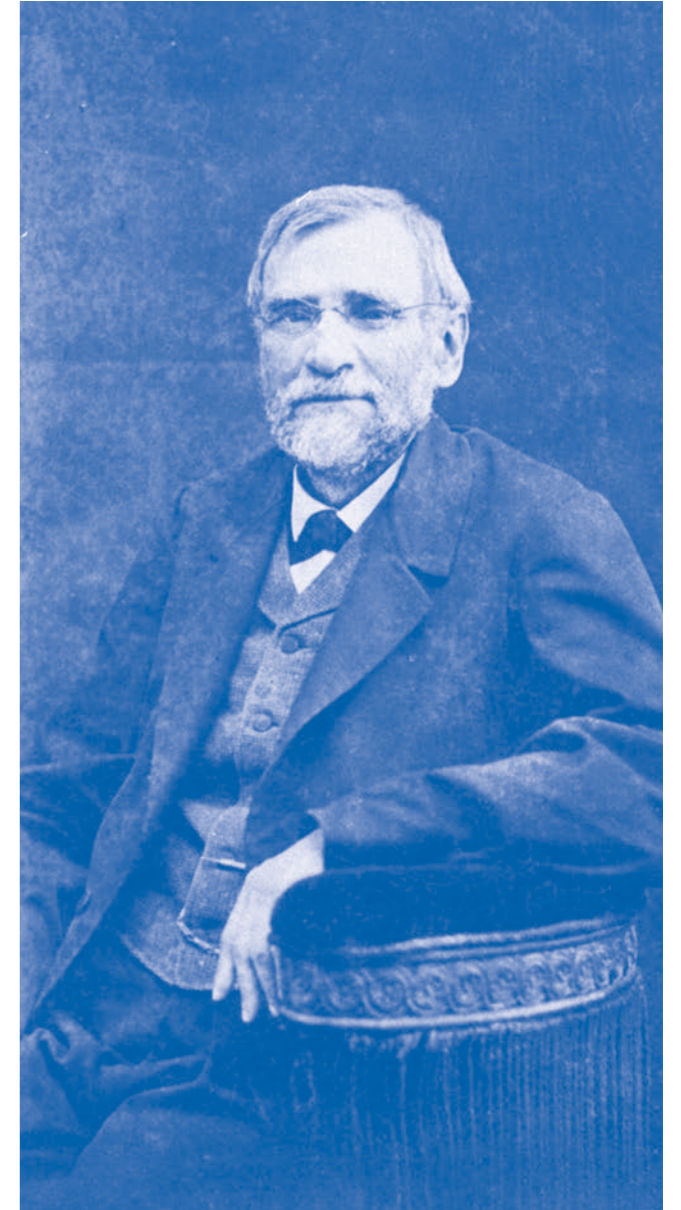
Medal Nagrody im. Oskara Kolberga „Za zasługi dla kultury ludowej”

Proj. Anna Jarnuszkiewicz, 1974,
zb. Muzeum im. Oskara Kolberga w Przysusze

Oskar Kolberg

(ur. 1814 w Przysusze, zm. 1890 w Krakowie)
Etnograf, folklorysta, kompozytor, patron
ogólnopolskiej nagrody – uznawany powszechnie
za twórcę źródłowych podstaw współczesnych
nauk o kulturze: etnografii i etnologii, folklorystyki,
etnomuzykologii, językoznawstwa.

Muzeum im. Oskara Kolberga w Przysusze

Oddział Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu
al. Jana Pawła II nr 11, 26-400 Przysucha
tel. / fax 48 675 22 48
muzeumok@muzeum-radom.pl
www.muzeum-radom.pl

Muzeum biograficzne Oskara Kolberga w Przysusze gromadzi, opracowuje naukowo i eksponuje muzealia i materiały prezentujące dzieło twórcy polskiej etnografii i folklorystyki – zaliczane do najwybitniejszych dokonań nauki polskiej XIX wieku. Przedstawia opracowany i konsekwentnie realizowany przez Kolberga program badań kultury ludowej ziem dawnej Rzeczypospolitej oraz jedyny tego typu zbiór źródeł i opracowań, w postaci tomów *Ludu i Obrazów Etnograficznych* wraz z fragmentami archiwum rękopiśmiennego.

Muzeum upowszechnia wiedzę o naukowym dorobku i działalności edytorskiej, popularyzuje twórczość artystyczną w dziedzinie własnych kompozycji muzycznych Oskara Kolberga oraz upamiętnia jego związki z Przysuchą. Organizuje ekspozycje czasowe z dziedziny historii, etnografii, sztuki. Wydaje książki, katalogi, druki okolicznościowe. Realizuje program edukacji regionalnej i wiedzy o sztuce. Siedzibą Muzeum jest dwór wzniesiony przez rodzinę Dembińskich herbu Nieczuja w drugiej połowie XIX w.

W 2014 r. w ramach działań Roku Oskara Kolberga Muzeum wspólnie z Instytutem Muzyki i Tańca zrealizowało projekt strony internetowej o laureatach Nagrody im. Oskara Kolberga (www.nagrodakolberg.pl).

fol. Barbara Polakowska

Instrumenty muzyczne

Polskie ludowe instrumenty muzyczne
Fortepian w zbiorach polskich

www.instrumenty.edu.pl

Największa cyfrowa kolekcja instrumentów muzycznych w Polsce
Instrumenty z największych polskich kolekcji
Unikatowe zdjęcia, opisy i materiały audiowizualne
Blog
Materiały w języku polskim i angielskim

instytut muzyki i tańca
IMiT

fot. Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu

Taniec tradycyjny

www.tance.edu.pl

Tańce tradycyjne, dawne i narodowe
Współczesne i archiwalne materiały filmowe
Nauka tańca
Charakterystyka, bibliografia, mapa
Materiały w języku polskim i angielskim

instytut muzyki i tańca
IMiT

teksty:

Anna Weronika Brzezińska

Jolanta Dragan

Anna Kazimieruk

Darek Kocemba

Alicja Mironiuk Nikolska

Katarzyna Mróz

Krystyna Pieronkiewicz-Pieczko

Brygida Sordyl

Zdzisław Ścibek

fotografie:

Aleksander Dyl

Dominik Imielski

Darek Kocemba

Małgorzata Kula

Jan Mazurkiewicz

Katarzyna Mróz

Barbara Polakowska

Agata Stanisz

oraz ze zbiorów:

Gminnego Ośrodka Kultury w Hannie

Regionalnego Ośrodka Kultury w Bielsku-Białej

Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce

Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej

Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych

w Szydłowcu

Muzeum im. Oskara Kolberga w Przysusze

